

A tanulmány záró fejezetében a Szerző további példákkal támasztja alá az elérhetőségi vizsgálatok gyakorlati alkalmazásának fontosságát. Magam részéről a várossá nyilvánítás problémakörében vizsgált önálló elérhetőségi térségek lehatárolását, valamint az elérhetőség és a belföldi vándorlás kapcsolatának elemzését tartottam a legérdekesebb felvetéseknek, de az érdeklődő Olvasó számára a budapesti agglomeráció kiterjedésének számszerűsítése, valamint az elérhetőség és az idegenforgalmi bevételek modellezése is igen hasznos adalékokat nyújt. A Szerző által ajánlott jövőbeni kutatási irányok hasonlóan érdekes és egyedülálló elemzéseket helyeznek kilátásba.

A rendkívül igényes megjelenésű tanulmánykötet, mely a Kiadót is dicséri, nagyon hasznos útmutató a szakterület kutatói számára. Bár, a Szerzőt idézve a tanulmánykötet elsősorban társadalomföldrajzi indíttatású, a téma megközelítése és feldolgozásának módja egyaránt ajánlható más társadalomtudományi tématerülettel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek, hallgatóknak, érdeklődő Olvasóknak.

Benedek József:

Kuttor Dániel: Kelet-Közép-Európa változó gazdasági térszerkezetének modellezése

Jelentős nemzetközi szakirodalom foglalkozik a regionális fejlődés és a gazdasági térszerkezet vizsgálatával, ezért az olvasó érdeklődéssel veszi kézbe Kuttor Dániel könyvét és jogosan fogalmazza meg az alapvető kérdést: mit ad hozzá az ismert tényekhez, folyamatokhoz az új munka? A választ már a recenzió elején megelőlegezhetjük, hisz a Szerző átfogóan és komplex módon tárgyalja a gazdasági és politikai átmenet területi hatásait, szakmailag megalapozott és meggyőző válaszokat adva a Visegrádi Négyek térszerkezetében bekövetkezett változásokkal kapcsolatos kérdésekre.

A bevezető részben néhány apró, de fontos pontosítás történik a megvizsgált terület (Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország) nagytérségi besorolását és megnevezést illetően, valamint a térinformatika területi elemzésekben betöltött szerepére vonatkozóan. Ezt követi az empirikus vizsgálatok elméleti háttérének átfogó rendszerezése, ahol a telephely- és növekedésemléletek szintézisének kiemelkedő szerep jut, feltételezhetően abból a nem minden alapot nélkülöző megfontolásból, hogy ezen két nagy elméletcsoport kínálja a legmegfelelőbb fogalmi kereteket a kiválasztott jelenség eredményes vizsgálatára.

A következő fejezetben átfogó képet kapunk a területi egyenlőtlenségek hazai és nemzetközi szakirodalmáról, elsősorban különböző statisztikai és térökonometriai elemzések és egyes területegységek konvergencia-vizsgálatai alkotják a további, egyéni elemzések módszertani-fogalmi bázisát. Érdemes lett volna talán részletesebben kifejteni Martin Ravallion differenciált egyenlőtlenség fogalmát (abszolút és relatív) és ezt az empirikus elemzési részben is valamilyen módon operacionalizálni, tekintettel azokra az aktuális kísérletkerekre, amelyek célja az, hogy a GDP-alapú egyenlőtlenség- és polarizáció mérésekre megfelelő, a regionális politikában is alkalmazható alternatívát találjanak.

Az empirikus vizsgálat a régiók közötti fejlettségi szintben fennálló területi egyenlőtlenségek idősoros, NUTS 2-es szintű vizsgálatával kezdődik. Kiemeljük több statisztikai alkalmazás használatát: szóródás terjedelme, duál mutató, szórás, relatív szórás, Hoover-index, logaritmusos szórás, egy komplex egyenlőtlenségi mutató. Valamennyi egyértelműen igazolja a Williamson-féle hipotézist, azaz a diszparitások gyors növekedését, párhuzamosan a gazdasági fejlődéssel. A regionális konvergencia vizsgálata hasonló gazdasági szerkezetű és fejlettségű régiók által alkotott konvergencia klubok létét igazolja. Kiemelkedik a fővárosi régiók csoportja, magas jövedelemszinttel és gyors növekedéssel, egy, eredetileg közepes jövedelmi helyzettel rendelkező, de pozíciót veszítő csoport (Nyugat-Pomeránia, Északnyugat-Csehország és Nyugat-Dunántúl), illetve egy pozícióját javítani tudó csoport (Nagy-Lengyelország, Közép-Csehország, Közép-

Dunántúl és Nyugat-Szlovákia). A leghátrányosabb helyzetű régiókhöz tartoznak Dél-Dunántúl és a délkelet-lengyelországi térségek.

A területi egyenlőtlenségek makrogazdasági összefüggéseinek vizsgálatával a Szerző meggyőzően bizonyítja, hogy a Visegrádi Négyek európai integrálódása és globalizációja a területi differenciálódást erősítette. Az utóbbi a gyorsabb ütemű növekedési periódusban volt a legerőteljesebb. Az így megerősödött területi polarizáció legfontosabb külső tényezői az exportkapcsolatok és a külföldi működő tőke földrajzi koncentrációja voltak. Csehország, Szlovákia és Magyarország fővárosi régiói a külföldi működő tőke kétharmadát koncentrálják, míg Lengyelországban a megoszlás kiegyensúlyozottabb. Ez a nagyfokú koncentráció lényegesen hozzájárul a duális, centrum-periféria térszerkezet erősítéséhez. A belső tényezők közül, a régiók humán erőforrása (különösen a felsőfokú végzettségűek aránya) és kutatási-fejlesztési kapacitása mutatják a legszorosabb kapcsolatot a területi egyenlőtlenségek alakulásával. Igazolódott a földrajzi pozíció fontossága, a „nyugat-keleti” fejlettségi lejtő világos körvonalazódásával. Mindez előrevetíti a szükséges regionális politikai intézkedések irányát és prioritásait.

Rendkívül hasznosnak bizonyul a régiók gazdasági, társadalmi és infrastrukturális szempontok alapján történő klaszterelemzése, amely lehetővé teszi az átmeneti időszak vesztes- és nyertes régióinak beazonosítását. A fővárosi régiók mellett, a változatos gazdasági szerkezettel, képzett munkaerővel és kedvező (nyugati) földrajzi pozícióval rendelkező régiók tudtak gyorsabban és sikeresen alkalmazkodni a globálissá vált verseny feltételeihez. Ezzel ellentétben, a kedvezőtlen (keleti) földrajzi fekvésű, alacsonyán képzett munkaerővel és diverzifikálatlan gazdasági szerkezettel rendelkező térségek jelentős alkalmazkodási és szerkezetváltási nehézségekkel rendelkeznek. A területi autokorreláció alkalmazásával megvizsgált szomszédsági viszonyok mozaikos megoszlást tükröznek, ahol a jelentős különbségek nem a határregiókban, hanem a fővárosi térségek és a velük szomszédos régiók között számottevőek.

Összegezve, Kuttor Dániel könyve jelentős új, empirikus tényanyagot szolgáltat Közép-Kelet-Európa térszerkezetére, a területi egyenlőtlenségek oksági összefüggéseire vonatkozóan, ezért ajánlom diákoknak és tanároknak egyaránt figyelmes olvasásra és elmélkedésre.